

Donker woud

Van Nicole Krauss verscheen eveneens
bij Ambo|Anthos *uitgevers*

Man komt kamer binnen
De geschiedenis van de liefde
Het grote huis
Clair-obscur

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Nicole Krauss

Donker woud

Vertaald uit het Engels door
Rob van der Veer

Ambo|Anthos
Amsterdam

Op blz. 301 is een verklarende woordenlijst opgenomen.

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

ISBN 978 90 263 3343 9

© 2017 Nicole Krauss

© 2017 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos *uitgevers*,
Amsterdam en Rob van der Veer

De vertaler bedankt Liesbeth van Nes voor haar hulp bij het
vertalen van enige Kafka-citaten en Ruben Verhasselt voor
zijn hulp bij de transliteratie van de Hebreeuwse woorden
in de tekst. Het citaat uit *Het proces* is vertaald door Ruth Wolf.

Oorspronkelijke titel *Forest Dark*

Oorspronkelijke uitgever HARPER, *An Imprint of HarperCollinsPublishers*

Omslagontwerp Roald Triebels, Amsterdam

Omslagillustratie © Greg Heinimann

Illustraties schutbladen © Galit Julia Aloni

Foto auteur © Goni Riskin

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor mijn vader

ולגב"א

De verdrijving uit het paradijs is in wezen eeuwig; het is weliswaar de definitieve verdrijving uit het paradijs, onontkoombaar voor het leven op aarde, maar de eeuwigheid van het proces maakt het desondanks mogelijk dat wij niet alleen voortdurend in het paradijs zouden kunnen blijven, maar daar ook inderdaad voortdurend zijn, om het even of we dat hier weten of niet.

Kafka

Inhoud

I

- Ajeka 13
Als wonderslag bij heldere hemel 49
Elk leven is vreemd 105
Inpakken voor Kanaän 126
Is en is niet 152
Kaddisj voor Kafka 175

II

- Gilgoel 191
Bossen van Israël 212
Iets om mee te nemen 231
De laatste koning 241
Naar de woestijn 258
Lech Lecha 282
Al aanwezig 291

I

Ajeka

Op het moment dat hij verdween woonde Epstein al drie maanden in Tel Aviv. Niemand had ooit zijn appartement gezien. Zijn dochter Lucie was wel met haar kinderen bij hem op bezoek geweest, maar Epstein had ze ondergebracht in het Hilton. Daar kwam hij ze opzoeken aan het overvloedige ontbijt en dan nam hij alleen maar een paar slokjes thee. Toen Lucie vroeg of ze bij hem langs mocht komen, had hij dat afgewimpeld met de verklaring dat het huis maar klein en bescheiden was, niet geschikt om mensen in te ontvangen. Nog maar nauwelijks gekomen van de recente scheiding van haar ouders had ze hem met licht vernauwde ogen aangekeken – er was voorheen nooit iets aan Epstein geweest dat klein of bescheiden was – maar ondanks haar argwaan had ze deze afwijzing toch moeten accepteren, net als alle andere veranderingen die haar vader had ondergaan. Uiteindelijk waren het rechercheurs die Lucie, Jonah en Maya naar binnen lieten in hun vaders appartement, dat zich in een vervallen gebouw bleek te bevinden, vlak bij de oude haven van Jaffa. De verf bladderde af en de douche hing recht boven de wc. Over de stenen vloer paradeerde een kakkerlak. Pas nadat een van de rechercheurs er met zijn schoen op had getrapt bedacht Maya, Epsteins jongste en intelligentste kind, dat haar vader misschien wel voor het laatst was

gezien door een kakkerlak. Als Epstein er tenminste ooit echt had gewoond – de enige spullen die erop wezen dat hij het huis had bewoond waren een paar boeken, kromgetrokken door de vochtige lucht die door een open raam kwam, en een potje met bloedverdunners die hij slikte sinds er vijf jaar geleden een hart-ritmestoornis bij hem was geconstateerd. Het kon er niet smerig genoemd worden en toch had de woning meer gemeen met de sloppen van Calcutta dan met de kamers aan de Amalfikust of Cap d'Antibes waar de kinderen met hun vader hadden geloogerd. Hoewel deze kamer, net als die andere, ook uitzicht had op zee.

In die laatste maanden was Epstein steeds moeilijker bereikbaar geweest. Zijn antwoorden kwamen niet meer meteen teruggezoefd, ongeacht hoe laat het was. Als hij vroeger altijd het laatste woord had gehad, was dat omdat hij nooit níét had gereageerd. Maar langzamerhand waren zijn berichtjes steeds schaarser geworden. De tijd die ertussen lag dijde steeds meer uit omdat ook in hem de tijd was uitgedijd: de vierentwintig uur die hij ooit had gevuld met alles wat maar denkbaar was werd nu vervangen door een schaal van duizenden jaren. Zijn familie en vrienden raakten gewend aan zijn onregelmatige stiltes; vandaar dat er niet meteen grote ongerustheid ontstond toen hij in de eerste week van februari nergens meer op reageerde. Uiteindelijk was het Maya die 's nachts wakker werd van een trilling op de onzichtbare lijn die haar nog steeds met haar vader verbond, waarna ze aan zijn neef Moti vroeg een kijkje bij hem te gaan nemen. Moti, die vele duizenden dollars van Epstein had mogen ontvangen, streelde de kont van de slapende minnares die naast hem in bed lag, stak een sigaret op en schoof zijn schoenen aan zijn blote voeten, want al had het middernachtelijke uur al geslagen, hij was blij dat hij nu een reden had om Epstein over een nieuwe investering aan te spreken. Maar toen Moti was aangekomen bij het adres in Jaffa

dat hij op zijn handpalm had neergekrabbeld, belde hij Maya terug: er was vast sprake van een vergissing, zei hij tegen haar, het was ondenkbaar dat haar vader in zo'n gribus zou wonen. Maya belde Epsteins advocaat, Schloss, de enige die nog iets wist, maar hij bevestigde dat het adres klopte. Toen Moti ten slotte de jonge huurster op de tweede verdieping had gewekt door met een stompe vinger de bel ingedrukt te houden, bevestigde zij dat Epstein inderdaad al een paar maanden boven haar woonde, maar dat ze hem al vele dagen niet meer had gezien, of gehoord, want ze was inmiddels gewend geraakt aan zijn nachtelijke heen en weer geloop boven haar plafond. Hoewel ze dat niet kon weten toen ze daar slaperig in de voordeur stond te praten met de kalende neef van haar bovenbuurman, zou de jonge vrouw ook gewend raken aan het heen en weer geloop van een groot aantal mensen die probeerden de gangen na te gaan van een man die zij amper kende en bij wie ze zich desondanks vreemd vertrouwd was gaan voelen.

De politie had de zaak slechts een halve dag onder zich voordat die werd overgenomen door de Sjien Beet. Sjimón Peres belde persoonlijk met de familie om te zeggen dat men hemel en aarde zou bewegen. De taxichauffeur die Epstein zes dagen daarvoor had opgehaald, werd opgespoord en naar het bureau gebracht voor verhoor. Hoewel hij hem kneep als een ouwe dief, zat hij de hele tijd te lachen, waardoor er een gouden tand zichtbaar werd. Later bracht hij de rechercheurs van de Sjien Beet naar de weg langs de Dode Zee en slaagde erin, na enige verwarring vanwege de zenuwen, het plekje te vinden waar Epstein was uitgestapt, op een kruising in de omgeving van de kale heuvels halverwege de grotten van Qumran en En Geidi. De opsporingsteams waaierden uit over de woestijn, maar het enige wat ze vonden was Epsteins lege, van een monogram voorziene aktetas, waardoor de mogelijkheid van zijn transsubstantiatie, zoals Maya het stelde, alleen maar reëler leek te worden.

Tijdens die dagen en nachten werden zijn kinderen, die gezamenlijk in de kamers van de suite in het Hilton verbleven, heen en weer geslingerd tussen hoop en verdriet. Er ging altijd wel een telefoon over – Schloss had er in zijn eentje drie in beheer – en elke keer dat dat gebeurde klampten ze zich vast aan de nieuwe informatie die werd doorgegeven. Jonah, Lucie en Maya hoorden dingen over hun vader die ze nooit eerder hadden geweten. Maar uiteindelijk werden ze geen steek wijzer over wat hij er allemaal mee had beoogd of wat er van hem was geworden. Met het verstrijken van de dagen waren er steeds minder telefoontjes gekomen, die ook nog eens niet een wonder inhielden. Langzaam hadden ze zich aangepast aan een nieuwe realiteit waarin hun vader, die bij leven zo standvastig en besluitvaardig was geweest, hen had verlaten met een laatste, volkomen dubbelzinnige daad.

Er werd een rabbijn bij gehaald, die hun met een zwaar accent in het Engels uitlegde dat de Joodse wet absolute zekerheid over een overlijden vereiste voordat de rouwrituelen in acht genomen konden worden. In gevallen waarin er geen stoffelijk overschot was, werd een getuige van het overlijden voldoende geacht. En zelfs zonder stoffelijk overschot of getuige volstond een melding dat de bewuste persoon door dieven was vermoord, was verdrinken of door een wild dier gegrepen. Maar in dit geval was er geen stoffelijk overschot, geen getuige en geen melding. Geen dieven, geen wilde dieren, voor zover iemand wist. Alleen een ondoordringelijke afwezigheid waar ooit hun vader was geweest.

Niemand had het zich kunnen voorstellen, en toch leek het na verloop van tijd een passend einde. De dood was te klein voor Epstein. Achteraf gezien niet eens een echte mogelijkheid. Tijdens zijn leven had hij de hele kamer in beslag genomen. Hij was geen fors iemand, hij was alleen maar nooit binnen de perken te houden. Er was te veel van hem, hij had voortdurend een eigen surplus. Het kwam allemaal naar buiten stromen: de passie, de

woede, het enthousiasme, de mensenhaat en liefde voor de hele mensheid. Onenigheid was het medium waarin hij was opgegroeid, en om te weten dat hij leefde had hij onenigheid nodig. Hij kreeg ruzie met iedereen met wie hij bevriend was geraakt; degenen die bleven konden geen kwaad doen en stonden voor eeuwig bij Epstein in een goed blaadje. Hem kennen was door hem vermorzeld worden of buiten alle proportie opgemeld worden. Mensen kenden zich amper terug in de beschrijving die hij van hen gaf. Hij had een lange stoet protegés. Epstein blies hun leven in met zijn eigen adem, ze werden almaar groter en groter, net als iedereen van wie hij besloot te houden. Ten slotte zweefden ze door de lucht alsof ze aan een ballonnenwedstrijd meededen. Maar op een dag kwamen ze vast te zitten in de hoge takken van Epsteins normen en waarden en knalden ze uit elkaar. Vanaf dat moment was hun naam als een vloek. In zijn inflatoire gewoonten was Epstein hevig Amerikaans, maar in zijn gebrek aan eerbied voor grenzen en in zijn tribalisme juist weer niet. Hij was iets anders, en dat andere leidde telkens weer tot misverstanden.

En toch had hij mensen naar zich toe weten te trekken, naar zijn kant te halen, onder de kolossale paraplu van zijn principes te brengen. Hij werd vanbinnen helder verlicht, en dat licht kwam bij hem naar buiten stromen zoals bij iemand die niet op de kleintjes hoefde te letten. Bij hem hoefde je je nooit te vervelen. Zijn daadkracht zwol en slonk en zwol opnieuw, zijn drift deed zich gelden, hij was onverzoenlijk, maar nooit was hij minder dan volslagen fascinerend. Hij was eindeloos nieuwsgierig en wanneer hij in iets of iemand geïnteresseerd raakte, ging hij bij zijn naspeuringen niet over één nacht ijs. Hij twijfelde er niet aan dat iedereen net zo diepgaand geïnteresseerd was in deze onderwerpen als hij. Er waren maar weinig mensen die hem konden bijbenen. Uiteindelijk waren het altijd zijn tafelgenoten die als eersten opstapten en dan nog liep Epstein achter hen aan het restaurant uit, met priemende vinger, erop gebrand zijn gelijk te onderstrepen.

Hij had altijd in alles aan de top gestaan. Waar het hem ontbrak aan natuurlijke aanleg zette hij zich met pure wilskracht over zijn beperkingen heen. Zo was hij als jonge man geen getalenteerd spreker geweest; wat hem tegenzat was dat hij sliste. Evenmin was hij een geboren atleet. Maar na verloop van tijd werd hij juist op deze gebieden een uitblinker. Het slissen werd overwonnen – alleen als je met een heel fijn oor luisterde bespeurde je een gemompel waar hij de noodzakelijke ingreep had toegepast – en door zijn vele uren in de sportschool, plus het aanscherpen van een berekenend, niets ontziend instinct, veranderde hij in een eersteklas lichtgewichtworstelaar. Wanneer hij op een muur stuitte, wierp hij zich daar telkens weer tegenaan, herpakte hij zich tot hij er op een dag finaal doorheen brak. Deze enorme druk en inspanning waren waarneembaar in alles wat hij deed, en toch, wat bij een ander misschien als streberig was overgekomen leek bij hem een vorm van genade. Zelfs als jongen had Epstein gargantueske ambities gehad. Hij was opgegroeid in Long Beach, in de staat New York. In de straat waar hij woonde had hij bij tien burens een maandelijks factuur ingediend: de tegenprestatie was dat hij zich vierentwintig uur per dag beschikbaar hield, met een limiet van tien uur per maand, voor het leveren van diensten die werden beschreven in een zich steeds uitbreidend menu dat hij met de rekening meestuurde (gras maaien, hond uitlaten, zelfs de wc ontstoppen, want hij beschikte niet over een schakelaar waarmee je anderen kon uitzetten). Hij zou in de toekomst eindeloos veel geld hebben, want dat was zijn lot; lang voordat hij iemand met geld trouwde wist hij precies wat hij ermee moest aanvangen. Op zijn dertiende kocht hij van zijn spaargeld een blauwe zijden sjaal die hij met dezelfde achteloosheid omsloeg als zijn vrienden hun sneakers aantrokken. Hoeveel mensen zijn er die weten wat ze met geld moeten aanvangen? Zijn vrouw, Lianne, was allergisch geweest voor het fortuin van haar familie; het maakte haar star en stilletjes. Ze had in haar jonge jaren voortdurend gepro-

beerd haar voetstappen in het strak aangelegde park te wissen. Maar Epstein leerde haar wat ze met geld moest doen. Hij kocht een Rubens, een Sargent, een Mortlake-wandtapijt. Hij hing een kleine Matisse in zijn garderobe. Zonder broek aan zat hij onder een ballerina van Degas. Het was geen kwestie van onbehouwenheid of ergens niet thuishoren. Nee, Epstein was heel beschaafd. Hij was niet verfiind – hij vond het niet nodig om afstand te doen van zijn ongerechtigheden – maar er was een hoogglans over hem komen te liggen. Wanneer het om genieten ging schaamde hij zich nergens voor; zijn genot was groot en ongeveinsd en daarom voelde hij zich zelfs tussen de meest exquisite spullen volkomen op zijn gemak. Elke zomer huurde hij in Granada hetzelfde ‘shabby’ kasteel waar hij de krant kon neerleggen en een dutje doen. Hij koos een plekje op de gestuukte muur om met potlood de groei van zijn kinderen bij te houden. In latere jaren kreeg hij tranen in zijn ogen wanneer de naam van dat kasteel viel – hij had zoveel fout gedaan, hij had overal een puinhoop van gemaakt, en toch had hij daar, waar zijn kinderen in alle vrijheid onder de sinaasappelbomen hadden gespeeld, iets goed gedaan.

Maar op het eind was het een soort laat-maar-waaien geweest. Later, toen zijn kinderen terugblikten en probeerden greep te krijgen op wat er was gebeurd, konden ze precies aangeven waar het omslagpunt lag naar verlies van interesse in genot. Er ontstond een kloof tussen Epstein en zijn grote honger – die trok zich terug achter de horizon die een man in zich heeft. Daarna leefde hij gescheiden van zijn aangekochte exquisite schoonheid. Het ontbrak hem aan de inhoud om er één harmonieus geheel van te maken, of misschien had hij daar geen zin meer in. Een tijdje hingen de schilderijen nog aan de wanden, maar ze deden hem weinig meer. Dromend in hun lijst bleven ze hun eigen leven leiden. Er was iets in hem veranderd. De storm die het Epstein-zijn was waaide niet meer naar buiten. Er daalde een grote, onnatuurlijke verstilling op alles neer, zoals dat gebeurt vóór extreme meteoro-

logische omstandigheden. Toen draaide de wind, om voortaan naar binnen te waaien.

Daarna begon Epstein dingen weg te geven. Het eerste was een kleine maquette van Henry Moore, overhandigd aan zijn arts, dokter Silverblatt, die er tijdens een visite zijn bewondering over had uitgesproken. Vanuit zijn bed, waarin hij met griep lag, wees hij aan in welke kast Silverblatt de noppenfolie kon vinden. Een paar dagen later schoof hij de zegelring van zijn pink en legde hem in de hand van zijn verbaasde portier, Haroen, in plaats van een fooi; terwijl hij zijn naakte vuist in het herfstzonnetje balde en ontspande, veroorloofde hij zich een lachje. Algauw gaf hij ook zijn Patek Philippe weg. ‘Wat hebt u daar een mooi horloge, oom Jules,’ had zijn neefje gezegd, en Epstein gespte het krokodillenleren bandje los en overhandigde hem het horloge. ‘Uw Mercedes vind ik ook erg mooi,’ zei het neefje, waarop Epstein de jongen alleen maar glimlachend een tikje op zijn wang had gegeven. Maar binnen de kortste keren ging het tweemaal zo hard. Met dezelfde mateloosheid waarmee hij had aangeschaft, begon hij uitdeling te houden, steeds verder van huis en sneller dan ooit. De schilderijen gingen een voor een naar musea; hij had het nummer van de transportdienst in zijn keuzemenu en wist wie van de sjouwers graag een kalkoensandwich at en wie liever worst had, en hij had geregeld dat de bezorger van de broodjeszaak klaarstond wanneer ze arriveerden. Toen zijn zoon Jonah, die zijn best deed niet de indruk te wekken dat hij uit eigenbelang handelde, probeerde hem verdere filantropie uit zijn hoofd te praten, zei Epstein dat hij bezig was ruimte vrij te maken zodat hij kon nadenken. Als Jonah erop had gewezen dat zijn vader al zijn hele leven lang een straffe denker was, zou Epstein misschien hebben verklaard dat het nu totaal andere gedachten waren: gedachten die niet bij voorbaat hun eigen zin kenden. Maar Jonah – die zoveel rancuneuze gevoelens meetorste dat Epstein na het bijwonen van een uitvoering van *Omzien in wrok* het perfecte epi-